

УДК 341.223

DOI: 10.15587/2523-4153.2022.258218

КВАЛІФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ТЕРИТОРІЇ КРИМУ ПІСЛЯ ЙОГО ЗАХОПЛЕННЯ РОСІЄЮ

К. О. Клименко

How to cite:
Клименко, К. (2022). Qualification of the international legal regime of the territory of Crimea after its seizing by Russia. ScienceRise: Juridical Science, 2 (20), 23–28. doi: <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2022.258218>

Various forms of foreign military presence on the territory of the state have been studied, such as occupation, conquest, deployment of foreign military bases, annexation, etc.

The features that characterize the legal regimes of occupation and annexation and their international regulation have been identified.

Among the signs of occupation is the effective control of the occupier over the territory of another state with the takeover of all functions of government with or without armed resistance, as well as without obtaining sovereign rights to the occupied territory.

The consequences of the invariability of the sovereignty of the territory during its occupation have been determined, in particular, a significant difference between the international legal regime of occupation and annexation; continuity of legislation of the occupied state throughout its territory; and the legal representation of the occupied state in international relations by its government in exile.

There is also a difference between the regime of occupation and the presence of foreign military bases or peacekeeping forces on the territory of the state.

Characteristic features of annexation, which is currently one of the crimes of aggression, include the unilateral declaration of state sovereignty over a territory not yet included, as well as the legitimacy of annexation through de facto ownership and international recognition of this fact.

Under international law, there is no legal mechanism for the transfer of sovereignty over territory to the aggressor through annexation. However, the shameful practice of de facto annexations after the Second World War proves the weakness of institutions and the ineffectiveness of the system of preventive and reactive measures to unconditionally ensure compliance with international law.

The main difference between occupation and annexation is the preservation or loss of state sovereignty over the territory, captured by the aggressor.

The international legal regime of Crimea at different stages after the invasion of Russian troops on its territory has been determined

Keywords: annexation, conquest, foreign military presence, occupation, sovereignty

© The Author(s) 2022

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license hydrate

1. Вступ

Останні події в Україні стали знаковими та поворотними не лише для її історії, але і для всієї Європи й міжнародного співтовариства загалом. Спроби гібридного пояснення подій із боку Російської Федерації на кшталт «їх там немає» або «спеціальна воєнна операція», аби на словах приховати агресію та за формальними ознаками не бути притягнутою до міжнародно-правової відповідальності, не приносять результату.

29 березня 2022 року в Стамбулі пройшов черговий раунд мирних переговорів між Україною та Російською Федерацією, на яких зокрема обговорювався порядок врегулювання питання тимчасово окупованих територій Донецької й Луганської областей та Криму. Ці питання пропонувалося винести за межі основної частини міжнародного договору про гарантії безпеки України та впродовж 15 років проводити двосторонні переговори щодо статусу Криму й Севастополя [1].

У цих умовах та для майбутнього мирного врегулювання надзвичайно важливо чітко визначити поточний міжнародно-правовий статус Криму й міста Севастополя після подій березня 2014 року й дотепер.

2. Літературний огляд

Генеральна Асамблея ООН 27.03.2014 прийняла Резолюцію № 68/262 “Територіальна цілісність України”, яка прямо не називає приєднання Криму до Росії анексією, але вказує, що “терито-

рія держави не повинна бути об'єктом придбання іншою державою внаслідок загрози силою або її застосування» [2].

Окрім того, Парламентська асамблея ОБСЄ 01.07.2014 ухвалила Резолюцію “Очевидне, грубе й не виправлене порушення гельсінкських принципів Російською Федерацією”, якою “засуджує окупацію території України” й “закликає всі держави-учасниці відмовлятися від визнання насильницької анексії Криму Російською Федерацією” [3, п. 11 і 16].

З цього ж приводу, Парламентська асамблея Ради Європи 09.04.2014 ухвалила Резолюцію “Останні події в Україні: загрози для функціонування демократичних інститутів” у якій “висловлює жаль щодо (...) російської воєнної агресії й подальшої анексії Криму, які є явним порушенням міжнародного права” та наголошує, що “результати референдуму й незаконна анексія Криму Російською Федерацією не мають юридичної сили й не визнаються Радою Європи” [4, п. 14 і 16].

До того ж Європейський Парламент 17.07.2014 постановив, що “оскільки російська окупація та анексія Криму порушує міжнародне право та міжнародні зобов'язання Росії... (він) вважає анексію Криму незаконною і відмовляється визнавати фактичну владу Росії над півостровом” [5, п. 2 і 7].

Так само й “міністри закордонних справ країн НАТО, об'єднані у своєму засудженні незаконної воєнної інтервенції Росії в Україну й порушенням Росією суверенітету й територіальної цілісності України, не визнають незаконної й нелегітимної спроби Росії анексувати Крим” [6, п. 1].

Своєю чергою Верховна Рада України 15.04.2014 прийняла Закон України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України”, який, з урахуванням подальших змін до нього, визначає факт приєднання Криму та міста Севастополя до Росії як тимчасову окупацію [7, ст. 1 і 3].

Отже, постає питання, чи є Крим та місто Севастополь насправді окупованими або все ж таки анексованими територіями України з погляду міжнародного права? Надалі ми вживатимемо поняття територія Криму, як таке, що включатиме й місто Севастополь.

3. Мета та завдання дослідження

Мета дослідження – з'ясування поточного міжнародно-правового режиму території Криму для подальшого належного аргументування позиції України в міждержавних спорах із Російською Федерацією.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. Дослідити різноманітні форми іноземної військової присутності на території держави.
2. З'ясувати міжнародно-правовий режим території Криму з погляду міжнародного права.

4. Матеріали та методи

Дослідження ґрунтується на працях іноземних та українських дослідників, а також на емпіричному матеріалі національних та міжнародно-правових актів та судової практики.

Порівняльний аналіз та діалектичний метод пізнання дали змогу всебічно дослідити різноманітні форми міжнародно-правових режимів іноземної військової присутності на території держави. За допомогою синтетичного методу визначено міжнародно-правовий режим території Криму з погляду міжнародного права.

5. Результати дослідження

5.1. Окупація

Згідно з визначенням Енциклопедії міжнародного публічного права Макса Планка, режим, відомий як воєнна окупація, належить до ситуації, коли сили однієї чи кількох держав здійснюють ефективний контроль над територією іншої держави без волі останньої. Оскільки такий контроль часто був результатом застосування воєнної сили, цей режим дістав назву «воєнна» окупація, тоді як окупація, яка отримала згоду суверена, називається «мирна» окупація (*Occupation, Pacific*) [8].

Мирна окупація характеризується здійсненням ефективного контролю однією державою над територією іншої держави, коли між цими державами не існує жодного стану війни. Цей тип окупації відрізняється від воєнної окупації (*Occupation, Belligerent*), яка виникає в результаті застосування сили у війні, і від так званої «окупації перемир'я» (окупація, що ґрунтується на угодах про перемир'я) [9].

Режим окупації в основному регулюється Гаазьким положенням про закони і звичаї війни на суходолі 1907 року (IV Гаазька конвенція) [10] і Конвенцією про захист цивільного населення під час війни 1949 року (IV Женевська конвенція) [11]. З огляду на зміст ст. 42 IV Гаазької конвенції, окупація розпочинається з установлення фактичного контролю над окупованою територією ворожою армією, а припиняється з моменту втрати нею фактичного контролю над територією.

Отже, поки територія держави перебуває під владою та під контролем окупанта, і поки останній має можливість реалізувати свою волю всюди на цій території впродовж певного часу, воєнна окупація існує з міжнародно-правової точки зору.

Стаття 55 IV Гаазької конвенції визнає державу-окупанта лише як управляючого узурпуаря адміністративних будівель, нерухомості, лісів та сільськогосподарських угідь, які належать державі-супротивнику і знаходяться на окупованій території. Отже, титул на ці об'єкти не переходить до держави-окупанта тобто виключається включення окупованої території до складу держави-окупанта.

Крім того, статті 2 і 6 IV Женевської конвенції передбачають, що вона застосовується до всіх випадків часткової або цілкової окупації, навіть якщо ця окупація не натрапляє на жодний збройний спротив, із самого початку будь-якого конфлікту або окупації аж до спливу однорічного терміну після загального припинення бойових дій.

Отже, наявність або відсутність збройного спротиву для міжнародно-правової кваліфікації окупації значення не має, однак увага акцентується на наявності конфлікту між двома державами, присутності збройних сил однієї держави на всій або частині території іншої держави й тяглий у часі характер конфлікту між цими державами, тобто його тимчасовий характер. З огляду на це вислів «тимчасова окупація» є тавтологією.

Воєнна окупація, яка відбувається поза станом війни, включає *occupatio pacifica* або окупацію за згодою. Термін «*pacific*» не означає, що окупація є «мирною» у звичному значенні цього слова, або без застосування сили, але те, що з юридичної точки зору така окупація здійснюється поза межами контексту формального стану війни, відповідно до умов договору, запрошення або згоди держави на окупацію, у межах гуманітарної інтервенції, окупації держави, що розпалася, або фактичної воєнної окупації території, статус якої невизначений.

Отже, окупація (від лат. *occupatio* – оволодіння, зайняття) – це тимчасове зайняття збройними силами однієї держави (окупанта) частини або всієї території іншої держави, з перебиранням окупантом на себе всіх функцій державного управління без отримання суверенних прав на зайняту територію.

Необхідно зазначити, що різні форми іноземної військової присутності на території держави не можуть бути прирівняні до окупації. Її слід відрізнити від завоювання, розміщення військових баз, миротворчих сил і сил примушення до миру.

5. 2. Завоювання

Завоювання або підкорення передбачає придбання території силою, повне підпорядкування переможеного переможцю, що тягне за собою кінець війни і припинення існування переможеної держави. Для окупації, навпаки, характерні збереження владних структур переможеної держави (навіть у вигнанні) і продовження опору і воєнних дій проти держави-окупанта. Норми, які стосуються окупації, зокрема статті 42-56 Гаазького положення, а також статті 27-34 і 47-78 IV Женевської конвенції, не застосовуються до ситуації підкорення.

Згідно із загальноприйнятою точкою зору, що сформувалася ще у XIX столітті, інкорпорація окупованої території (підпорядкування або захоплення) довгий час була правовим способом припинення окупації. У правовій доктрині проводилося чітке розмежування між трьома послідовними стадіями: вторгнення збройних сил, окупація території та її анексія [12, с. 205].

Проте, якщо війна поставлена міжнародним правом поза законом, то стає немислимою вся логіка підпорядкування або завоювання як способів припинення дії режиму окупації й переходу прав на територію. Таким чином, у міжнародному праві не існує законного переходу суверенних прав агресору через анексію. Тим не менш, практика часів Другої світової війни й навіть у період, що слідував за нею, аж до останніх подій в Україні, дає лише двозначні сигнали про реакцію міжнародного права на ситуації, коли незаконна анексія була здійснена й ситуація стабілізувалася (особливо це стосується окупації Ізраїлем Голанських висот чи Росією Криму). Це зіткнення між нормами міжнародного права, не підкріпленими адекватною системою превентивних та реактивних заходів, та реальністю, породило безкарність Росії за її дії в Криму, яка сьогодні переросла в повномасштабну війну.

5. 3. Іноземна військова присутність

Присутність іноземних військових баз на території держави також не може бути прирівняна до окупації, особливо коли ці бази розміщуються відповідно до угоди, укладеної між державою, якій належить база, і приймаючою державою поза існуванням будь-якого конфліктного збройного протистояння чи примусу. Наприклад, розміщення американських військових баз у Німеччині, Італії тощо [13] в рамках НАТО, або ж до 2014 року Чорноморського флоту Росії в Севастополі [14].

Також не є окупацією і присутність на території певної держави сил із підтримання миру, наділених міжнародним мандатом на здійснення примусових заходів, наприклад, таких як Надзви-

чайні міжнародні збройні сили ООН (НЗС ООН) [15], Збройні сили Організації Об'єднаних Націй із підтримання миру на Кіпрі (ЗСООНК) [16], Сили ООН за спостереженням за роз'єднанням (СООНСП) [17] тощо. З одного боку, іноземна військова присутність походить з угоди між приймаючою державою й організацією, яка видає мандат, а з другого – з відсутності збройного конфлікту між цими силами і приймаючою державою.

Слід також розрізняти окупацію, визначену в IV Гаазькій конвенції, де предметом регулювання є правила ведення війни, й окупацію, про яку йде мова в IV Женевській конвенції про права мирного населення в збройних конфліктах.

Від окупації також необхідно відрізнити й поняття «міжнародне управління територіями», «безпосереднє управління» або «міжнародне територіальне управління», які стосуються ситуацій, коли урядові функції на конкретній території здійснюються не територіальною державою, а органом, уповноваженим це робити згідно з міжнародним правом, тобто міжнародною організацією, окремою державою або групою держав за міжнародним мандатом [18].

5. 4. Статус території, яка перебуває під окупацією

Згідно з міжнародним правом принцип незмінності статусу окупованої території, яка перебуває під окупацією, полягає в тому, що:

- окупація території не тягне за собою переходу суверенітету над нею до держави-окупанта;
- держава-окупант повинна поважати права осіб, які перебувають на окупованій території;
- держава-окупант повинна дотримуватися законів окупованої держави, за винятком випадків виникнення “нездоланної перешкоди”;
- держава-окупант повинна поважати обов'язок вірності і приналежність місцевого населення до окупованої держави;
- держава-окупант зобов'язана поважати державне і приватне майно, що перебуває на окупованій території;
- юридична дія заходів, вживаних державою-окупантом, припиняється із закінченням окупації.

За більш детального розгляду, незмінність суверенітету під час окупації передбачає, що:

- 1) окупація території не означає її анексію;
- 2) закони окупованої держави продовжують застосовуватися на всій її території;
- 3) уряд окупованої держави у вигнанні законно представляє цю державу за кордоном.

Щодо першого пункту зазначимо, що факт окупації території в рамках *jus in bello* не породжує права анексувати цю територію, тому що *jus contra bellum* забороняє будь-яке захоплення території, засноване на застосуванні сили. На цій класичній формулі часто наголошують як судово практика, так і юридична наука. Так, у справі про державний борг Османської імперії (1925 р.) арбітр Ежен Борель постановив, що: “Якими б не були наслідки окупації території супротивником до відновлення миру, безсумнівно, що ця окупація сама по собі не може юридично спричинити перехід суверенітету” [19, с. 555].

На захист цієї позиції також можна навести рішення Верховного Суду Індії від 29.03.1969 щодо анексії території Гоа, який зазначив, що “воєнна окупація це тимчасова ситуація, що існує *de facto*, яка не позбавляє окуповану державу її суверенітету й не віднімає від неї державності. (...) Анексія, з іншого боку, відбувається у випадку, коли окупаційна держава оволодіває територією й робить окуповану територію своєю власністю. (...) Воєнну окупацію слід відрізнити від підкорення, за якого територія не просто завойовується, але й анексується завойовником” [20, с. 12].

До того ж, Рада Безпеки й Генеральна Асамблея ООН неодноразово нагадували про цю ж формулу щодо окупованих Ізраїлем територій східного Єрусалима в 1969 р. [21] й Голанських висот у 1981 р. [22]. У 2004 році Міжнародний суд констатував, що Палестина з 1967 р. залишається окупованою територією [23, § 78], незважаючи на мирні угоди, укладені Ізраїлем з Організацією визволення Палестини в 1993 р. і з Йорданією в 1994 р.

Рада Безпеки ООН також нагадувала і про неприпустимість анексії окупованої території у зв'язку з ірано-іракським конфліктом у 1986 р. [24] та війною в Кувейті в 1990 р. [25].

Щодо другого пункту, то продовження застосування законів окупованої держави на всій її території передбачає те, що підкорення населення державі-окупанту не повинно означати забуття обов'язку зберігати вірність державі свого походження [10, ст. 43 і 45].

Щодо третього пункту, то законне представництво за кордоном окупованої держави її урядом у вигнанні передбачає, що закони й заходи, яких вживає уряд окупованої держави у вигнанні під час окупації, застосовуються на окупованій території, оскільки окупована держава зберігає свій суверенітет над нею, попри окупацію [26, с. 566].

До того ж ситуація окупації за змістом ст. 42 Гаазького положення, відбувається й тоді, коли вся територія держави або її частина перебувають під владою повстанських сил, які там утримуються лише завдяки присутності (навіть обмеженої) іноземних військ, які підтримують повстатців [26, с. 564].

Це визначення особливо чітко кваліфікує статус територій у зоні проведення АТО/ООС, які знаходяться під контролем об'єднаних російсько-сепаратистських сил так званих «народних міліцій» ЛДНР, а насправді – Першого і Другого армійських корпусів Південного військового округу Збройних Сил Росії.

5. 5. Анексія

За визначенням Енциклопедії «Британіка» анексія це односторонній акт проголошення суверенітету держави над територією, яка до цього часу до неї не входила, який набуває чинності шляхом фактичного володіння й узаконюється загальним визнанням. Цьому часто передують завоювання або загроза застосування сили без активних бойових дій та воєнна окупація завойованої території [27].

За міжнародним правом анексія є одним із видів агресії, а тому тягне за собою міжнародно-правову відповідальність [28, ст. 8-біс]. Таку юридичну відповідальність було вперше застосовано до нацистських злочинців згідно з Вироком Нюрнберзького військового трибуналу від 01.10.1946.

Як правило, у результаті анексії місцеве населення приєднаної території в складі держави, що здійснила анексію, утворює етнічну (національну) меншину, а щодо етнічного (національного) ядра, від якого її відірвано, – діаспору автохтонного походження.

Крім того, IV Женевська конвенція розрізняє окупацію та анексію, говорячи про «анексію державою-окупантом усієї або частини окупованої території». З цього випливає, що анексії території передують її окупація [11, ст. 47].

6. Висновки

1. Формами іноземної військової присутності на території держави є мирна чи воєнна окупація, завоювання, розміщення іноземних військових баз, миротворчих сил і сил примушення до миру, міжнародне управління територіями та анексія. Кожен із цих правових режимів мають свою специфіку та вплив на збереження чи перехід суверенітету над відповідними територіями.

2. Міжнародно-правовий режим території Криму та міста Севастополь у часі поділяється на два етапи:

–з 20.02.2014 по 18.03.2014 – з моменту вступу на територію Кримського півострова російських військових без знаків розрізнення та установлення ними фактичного контролю над його територією з одночасною втратою Україною можливості здійснювати там свої повноваження [7, ч. 2 ст. 1] до моменту одностороннього проголошення міжнародно невизнаного суверенітету Російської Федерації над територією Криму [29, ст. 1] – однозначно підпадає під ознаки, визначені міжнародним правом, як окупована територія;

–з 18.03.2014 й дотепер – з моменту фактичного приєднання Криму до Росії – з погляду міжнародного права кваліфікується як фактична міжнародно невизнана анексія, а з боку України – як продовження окупації її території Росією без загальновизнаного переходу суверенітету.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Україна пропонує 15-річні перемовини з РФ про статус Криму – Подоляк (2022). Укрінформ. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3442984-ukraina-proponue-15ricni-peremovini-z-rf-pro-status-krimu-podolak.html> Last accessed: 10.04.2022
2. Территориальная целостность Украины (2014). Резолюция ГА ООН № 68/262. 27.03.2014. ООН. Available at: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/68/262> Last accessed: 10.04.2022
3. Очевидное, грубое и неисправленное нарушение хельсинкских принципов Российской Федерацией (2014). Резолюция Парламентской ассамблеи ОБСЕ. 01.07.2014. OSCE Parliamentary Assembly. Available at: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2014-baku/declaration-2/2539-2014-baku-declaration-rus/file> Last accessed: 10.04.2022
4. Recent developments in Ukraine: threats to the functioning of democratic institutions (2014). Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe No. 1988. 09.04.2014. The Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Available at: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=20873&lang=en> Last accessed: 10.04.2022
5. Резолюція Європейського Парламенту щодо ситуації в Україні від 17.07.2014. Представництво України при ЄС. Available at: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/news/25779-rezolyucija-jevropijskyogo-parlamentu-shhodo-situaciji-v-ukrajini-vid-17-lipnya-2014-roku> Last accessed: 10.04.2022
6. Заява міністрів закордонних справ країн НАТО (2014). НАТО. Available at: http://www.nato.int/cps/uk/natolive/news_108501.htm Last accessed: 10.04.2022
7. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України (2014). Закон України № 1207-VII. 15.04.2014. Офіційний вісник України, 36, 35. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> Last accessed: 10.04.2022

8. Occupation, Belligerent. Max Planck Encyclopedias of International Law. Available at: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e359> Last accessed: 10.04.2022
9. Occupation, Pacific. Max Planck Encyclopedias of International Law. Available at: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e360?rskey=TuYeYF&result=1&prd=MPIL> Last accessed: 10.04.2022
10. Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land (1907). The Hague. International Committee of the Red Cross. Available at: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/xsp/.ibmmodres/domino/OpenAttachment/applic/ihl/ihl.nsf/4D47F92DF3966A7EC12563CD002D6788/FULLTEXT/IHL-19-EN.pdf> Last accessed: 10.04.2022
11. Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (1949). Geneva International Committee of the Red Cross. Available at: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/xsp/.ibmmodres/domino/OpenAttachment/applic/ihl/ihl.nsf/AE2D398352C5B028C12563CD002D6B5C/FULLTEXT/GC-IV-EN.pdf> Last accessed: 10.04.2022
12. Мьялскоо, Л. (2005). Советская аннексия и государственный континуитет: международно-правовой статус Эстонии, Латвии и Литвы в 1940–1991 гг. и после 1991 г. Тарту, 400.
13. Список військових баз США за кордоном. Вікіпедія – вільна енциклопедія. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_військових_баз_США_за_кордоном Last accessed: 10.04.2022
14. Угода між Україною і Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України (1997). Угода № 643_076. 28.05.1997. Законодавство України. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_076 Last accessed: 10.04.2022
15. Резолюция ГА ООН № 1000 (ES-I) 05.11.1956 (1956). ООН. Available at: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/3354> Last accessed: 10.04.2022
16. Резолюция СБ ООН № 186 (1964) от 04.03.1964 (1964). ООН. Available at: [http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/186\(1964\)](http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/186(1964)) Last accessed: 10.04.2022
17. Резолюция СБ ООН № 350 (1974) от 31.05.1974 (4974). ООН. Available at: [http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/350\(1974\)](http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/350(1974)) Last accessed: 10.04.2022
18. International Administration of Territories. Max Planck Encyclopedias of International Law. Available at: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1297?rskey=TuYeYF&result=17&prd=MPIL> Last accessed: 10.04.2022
19. Affaire de la Dette publique ottomane (Bulgarie, Irak, Palestine, Transjordanie, Grèce, Italie et Turquie) (1925). Recueil des Sentences Arbitrales, 1, 529–614. Available at: http://legal.un.org/riaa/cases/vol_I/529-614.pdf Last accessed: 10.04.2022
20. Rev. Mons. Sebastiao Francisco Xavier Dos. Remedios Monteiro vs. State of Goa: Judgment of the Supreme Court of India (1969). The Judgments Information System. Available at: <https://main.sci.gov.in/judgment/judis/1774.pdf> Last accessed: 10.04.2022
21. Резолюция СБ ООН № 267 (1969) от 03.07.1969 (1969). ООН. Available at: [http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/267\(1969\)](http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/267(1969)) Last accessed: 10.04.2022
22. Резолюция ГА ООН № 55/134 от 08.12.2000 (2000). ООН. URL: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/55/134> Last accessed: 10.04.2022
23. Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (2004). Advisory Opinion. ICJ. Available at: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf> Last accessed: 10.04.2022
24. Резолюция СБ ООН № 582 (1986) от 24.02.1986 (1986). ООН. Available at: [http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/582\(1986\)](http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/582(1986)) Last accessed: 10.04.2022
25. Резолюция СБ ООН № 662 (1990) от 09.08.1990 (1990). ООН. Available at: [http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/662\(1990\)](http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/662(1990)) Last accessed: 10.04.2022
26. Давид, Э. (2011). Принципы права вооруженных конфликтов. Москва, 1141. Международный Комитет Красного Креста. Available at: <https://www.icrc.org/rus/assets/files/other/4.pdf> Last accessed: 10.04.2022
27. Annexation. Encyclopædia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/topic/annexation> Last accessed: 10.04.2022
28. Поправки к Римскому статуту Международного уголовного суда по преступлению агрессии. 12-13. UN Treaty Collection. Available at: <https://treaties.un.org/doc/publication/CN/2010/CN.651.2010-Eng.pdf> Last accessed: 10.04.2022
29. Договор между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов от 18 марта 2014 года (2014). Сайт Президента России. Available at: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/20605> Last accessed: 10.04.2022

Received date 11.04.2022

Accepted date 24.05.2022

Published date 28.06.2022

Клименко Кирило Олегович, кандидат юридических наук, кафедра міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, Україна, 03041

E-mail: klymenko@nubip.edu.ua